

till den felaktiga uppfattningen att den hydrauliska teorin om känslor har sina rötter till det gamla Grekland. Inget kunde vara mer felaktigt” (s. 79). Evans drar i stället fram Descartes lära om hur psyket fungerar som den första säkra källan till en hydraulisk uppfattning om känslorna.

Här tar Evans fel. Evans har rätt när han hävdar att det katarsisbegrepp vi kan läsa om i Aristoteles’ *Om diktkonsten* skiljer sig från det moderna/freudianska sättet att tala om katarsis. Men i första boken i *Om själen* skriver Aristoteles om hur ilska kan definieras som att man har kokande vätska inom sig. Det blir därmed lite lustigt när Evans å ena sidan skriver att det hydrauliska synsättet inte kan hittas i det gamla Grekland, medan han å andra sidan (omedvetet) använder Aristoteles metaforiska definition till att förklara just denna teori: ”Eftersom många vätskor enkelt kan omvandlas till ånga kan även gasrelaterade metaforer som ’du håller på att koka över’ syfta på den hydrauliska teorin” (s. 77).

I *Kort om känslor* diskuterar Evans också känslor i relation till artificiell intelligens, droger och minnet. Han har lyckats skriva en populärvetenskaplig bok som är lätt att läsa, med många spännande teorier och exempel. Det märks att författaren har en bred vetenskaplig bakgrund – han är inte bara filosof, utan även psykoterapeut, filmskapare, forskare i robotik och lektor i beteendevetenskap. Det finns dock en lära som Evans verkar vara särskilt influerad av, nämligen evolutionsbiologin. Detta kommer till exempel till uttryck i meningar som denna: ”Anledningen till att vi blir glada av att ha sex, träffa gamla vänner och ta emot gåvor är att alla dessa saker bidrog till våra förfäders framgångar i att fortplanta sig” (s. 46). Det tycks som att alla positiva känslor är till för att belöna beteende som ökar chanserna för att reproducera sitt genmaterial. På samma sätt förklarar han sorg: Vi blir ledsna när vänner dör därför att ”sådana händelser ökade våra förfäders risk att misslyckas med att fortplanta sig” (s. 46). För att vara en person med imponerande sammansatt kunskap om känslor, så tycks hans grunduppfattning därmed vara överraskande primitiv. En syn på känslor som morot och piska.

HEGE DYPEDOKK JOHNSEN

Från ett öppet universum: Studier i Karl Poppers filosofi

Red. Ola Lindberg. Bokförlaget h:ström 2012. 310 s.

ISBN 978-91-7327-174-5

Karl Popper (1902–1994) var en av de mest kända filosoferna under förra seklet. I viss utsträckning var han också inflytelserik, men som Ingemar Lindahl påpekar i denna bok tycks den allmänna uppfattningen vara att han har haft ett långt större inflytande på vetenskapsmän än på filosofer”

(s. 287). Popper håller säkert med. Bland filosofer diskuteras han rätt sällan numera och hans filosofiska teser har inte fått något större genomslag. Åtminstone gäller detta inom kunskaps- och vetenskapsteori, däremot har hans arbeten inom samhällsfilosofi blivit mer uppskattade. Själv tycker jag också att hans bästa bok, av dem jag har läst, är den berömda *The Open Society and Its Enemies*, som han utarbetade som sin ”krigsinsats” under andra världskriget.

Den bok som Ola Lindberg ställt samman innehåller tolv artiklar om olika inslag i Poppers filosofi och dessutom en intervju där Popper frågas ut av Ingemar Lindahl och Peter Århem. Det mesta är rätt lättillgängligt, men Roland Poirier Martinssons uppsats, som jag tror är en kritik av Poppers ”rationalitetsbegrepp”, och Lindbergs egen framställning av Poppers kritik av Köpenhamnstolkningen och subjektivism i kvantfysik har jag inte lyckats förstå mycket av. Popper själv bidrar med en uppsats där han bl.a. hävdar att det faktum att djur kan ha kunskap strider mot traditionell kunskapsteori (s. 100). Det kan nog stämma, men många skulle väl invända att även om djur kan ”veta” vissa saker, så handlar det mer om att de har korrekta förväntningar, men att dessa inte utgör ”kunskap” i vanlig mening, eftersom de förmodligen inte är välgrundade eller rationella.

Vad gäller samhällsfilosofi tycks både Gunnar Fredriksson och Håkan Holmberg mena att enligt Popper samma metod tillämpas – eller bör tillämpas – i vetenskap som i politik (s. 127 resp. 140). Något ligger det väl i det, men Popper brukade säga att man i vetenskap bör satsa på ”djärva gissningar”, medan man i politik bör tillämpa små stegvisa reformer (*piecemeal engineering*). Här föreligger nog en viktig skillnad. Mark Amadeus Notturmo (verksam vid Interactivity Foundation i USA) visar rätt övertygande att det också finns viktiga skillnader mellan Poppers och hans vän Friedrich von Hayeks uppfattningar om hur samhället bör organiseras. Helen Lindberg menar att det finns likheter och skillnader mellan feministisk vetenskapssyn och Poppers. Hon säger att för Popper kräver kunskap ett vetande subjekt (s. 170), men det stämmer nog inte (jfr Poppers ”värld 3”).

Gunnar Andersson, Inge-Bert Täljedal och Hans Rosing kommer in på Poppers kunskapsteori. Popper är väl här mest känd för sin kritik av ”positivismen”; speciellt avfärdar han induktion och han menar att den vetenskapliga metoden är deduktiv snarare än induktiv. De han kritiserade var väl i första hand medlemmarna av den s.k. Wienkretsen, främst kanske Carnap, Schlick, Neurath och Waismann. Han anser (i sin självbiografi) att det var han själv som ”avlivade positivismen”, men samtidigt verkar det ofta som om han anser att omgivningen ännu inte har förstått hans teorier och att de åsikter han bekämpade fortfarande lever. Hur det

nu går ihop. Lustigt nog har han också av många kommit att uppfattas som en viktig företrädare för just ”positivismen”, dvs. den position som han anser sig ha avlivat. Så var det t.ex. under den s.k. positivismstriden i den tyska sociologin där han angreps av tänkare som Adorno och Habermas. När man läser framställningar av Wienkretsens uppfattningar, så är det för övrigt inte alltid så lätt att se hur de skiljer sig från Poppers (jfr t.ex. min uppsats om Poppers kunskapsteori i boken *Tankegångar*, 2011). Exempelvis menar bägge parter, liksom Hume, att man aldrig kan visa något om verkligheten med säkerhet. Alla hypoteser är *felbara*, hur många gånger de än har prövats och bekräftats.

Gunnar Andersson bidrar med en bearbetad version av en tidigare artikel i *Filosofisk tidskrift*, nr 4, 2009. Han menar, liksom Popper, att det är förnuftigt att tro på en hypotes, vid en tidpunkt t , om den vid t har bekräftats genom sträng prövning (s. 21–22). Detta är väl ungefär vad som ofta brukar kallas ”hypotetisk-deduktiv metod”. Den kan nog godtas av de flesta.

Inge-Bert Täljedal diskuterar och kritiserar Poppers antiinduktivism och falsifikationism. Popper påstår att induktion överhuvud taget aldrig förekommer i vetenskapen eller någon annanstans. Täljedahl, som själv är naturvetare, menar tvärtom att naturforskare och vardagslivets aktörer vanligen använder sig av induktion (s. 40). Däri har han nog rätt, men de exempel han anför kan nog också uppfattas enligt Poppers schema. Problemet är att det inte är så klart vad som egentligen menas med ”induktion”. Att erfarenhet och iakttagelser kan ge upphov till förväntningar verkar ju ganska självklart, men Popper skulle kanske inte kalla det ”induktion”. Han skulle säkert inte heller kalla det ”induktion” när han själv (liksom Gunnar Andersson) från konstaterandet att en hypotes hittills har överlevt sträng kritisk prövning drar slutsatsen att det är rationellt att tillsvärdare tro att den är sann (eller att ”föredra” den). Eller när man tillämpar s.k. hypotetisk-deduktiv metod. Men i dessa fall är det ju inte heller fråga om deduktion, så vad är det då?

Hans Rosing går igenom olika typer av induktion. Hit räknar han induktion genom enkel uppräknning, induktion från ett stickprov, ”trial and error” (vilket Popper säkerligen inte skulle kalla ”induktion”), samt den hypotetisk-deduktiva metoden. Han räknar också, som många andra, Poppers ”korroborering” som en sorts induktion (s. 67–68). I sammanhanget citerar han med instämmande W. C. Salmon: ”Modus tollens without corroboration is empty; modus tollens with corroboration is induction”. – Man kunde väl säga att Poppers krig mot induktionen kunde vara ett lämpligt ämne för en kunskapssociologisk undersökning!

Popper tycks särskilt ha betraktat de logiska positivisterna/empiris-terna i Wienkretsen som sina filosofiska fiender. Popper säger själv att

han aldrig inbjöds att delta i kretsens möten, trots att han kände flera av dess medlemmar. Kanske har detta bidragit till hans fientlighet. Wienkretsens åsikter framställdes i rätt populär form av A. J. Ayer i boken *Språk, sanning, logik* från 1936. En av de mest kända åsikterna uttrycktes i det s.k. verifierbarhetskriteriet: meningsfulla satser om faktiska förhållanden måste vara sådana att det kan finnas observationer som talar för att de är sanna eller falska. (Observera: ... eller *falska*. Även falska satser bör ju vara meningsfulla, även om de inte kan bekräftas av observationer.) I stället för verifierbarhet betonar Popper falsifierbarhet som ett krav på vetenskapliga hypoteser. Ayer menar att en hypotes ”kan lika lite slutgiltigt vederläggas som slutgiltigt verifieras” (s. 14 i den svenska översättningen). Men han uppfattar Poppers förslag (från 1934) som att det där är fråga om ”slutgiltig” vederläggning och därför avvisar han detta förslag.

Hur är det egentligen med detta? Menar Popper att hypoteser *slutgiltigt* kan falsifieras? Det kan nog betvivlas. Men han menar i alla fall att de kan *falsifieras* och man kan undra hur detta kan vara förenligt med hans åsikt att hypoteser aldrig kan verifieras. Det har jag ofta undrat. Ayer påpekar, som många andra, att både verifikation och falsifikation av en hypotes förutsätter flera andra antaganden. Om en observation tycks tala mot en hypotes kan man alltid hålla fast vid hypotesen och i stället förkasta något av de övriga antaganden man mer eller mindre medvetet gör – utöver diverse hjälphypoteser även det att observationen faktiskt har inträffat och att den inte är en hallucination, etc. Man kan då inse att för att en hypotes *slutgiltigt* ska falsifieras, så måste man först *slutgiltigt verifiera* de övriga antaganden som falsifikationen förutsätter. Enligt Ayer, och många andra, kan emellertid ingenting slutgiltigt verifieras. Så långt är allt gott och väl. Men Popper tycks mena att ingenting kan *verifieras* överhuvud taget, och då blir det svårt att se hur han menar att något ska kunna falsifieras. Falsifikation av en hypotes förutsätter väl verifikation av alla de hypoteser från vilka man deducerar dess negation. Annars kan man ju bara dra slutsatsen att *någon* av hypoteserna är falsk. Jag antar att Popper måste ha sagt något om detta problem någonstans, men i de böcker jag har läst har jag inte funnit något klagande (såvitt jag nu kan minnas). Jag vore glad om någon som läser detta kunde hjälpa mig att hitta Poppers eventuella lösning av problemet.